

Ravenstein, Kasteelseplaats 7

Opgraving naar de voorburcht van het kasteel van de heren van Ravenstein

R. van der Mark

met bijdragen van:

K. Hänninen, M. Hendriksen,
M. van der Linden, M. Rijkelijhuizen,
M.A.Tolboom, A. van de Venne

komt tafelgerei voor uit het Werragebied, het Duitse Rijnland en Frankrijk. Vooral de Franse plooischotel is een bijzonderheid die vaak wordt aangetroffen in zeer rijke contexten. Uit de steengoed kannen werd in het laatste kwart van de 16^e en de eerste helft van de 17^e eeuw bier of wijn geschonken. Aan het eind van de 17^e eeuw dronken de bewoners ook thee of koffie van porseleinen koppen met schotels. Deze scherven duiden in het binnenland vaak op een hoge sociale klasse in deze periode.

Uit de kleipijpen blijkt dat de bewoners wel eens een pijp opstaken. De vuurtest is mogelijk gebruikt om rokers van dienst te zijn bij het aansteken van hun pijp, of om as in weg te tikken, of om de handen aan te warmen. Het spinsteenkje wijst op textielnijverheid in het huishouden. Om de gang naar de beerput 's nachts te vermijden is een pispot gebruikt. Andere voorwerpen in de categorie persoonlijke verzorging zijn drie identieke zalfpotjes.

Voor Catalogus aardewerk: zie bijlage 10.

3.3.2 Glas (M. Tolboom)

Inleiding

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn in totaal 549 fragmenten glas aangetroffen, verdeeld over zeventien vondstnummers. Het glas is verzameld tijdens de aanleg van de vlakken en het couperen en afwerken van sporen. Het zijn voornamelijk flessen uit de 18^e en 19^e eeuw. Uit een beerput zijn diverse bekervormen en enkele flessen afkomstig, die te dateren zijn in de 16^e en 17^e eeuw.

De uitwerking van het glas is gericht op het dateren van de sporen en het bestuderen van de materiële cultuur. In deze rapportage wordt het glas uit twee contexten beschreven, namelijk beerput S4019 en een zone langs de stalmuur S22. De niet determineerbare fragmenten worden niet besproken. Tot slot worden in de conclusie de onderzoeksvragen beantwoord. Voordat de glasvondsten worden beschreven, zal eerst een kenschets van glas in het algemeen worden gegeven. Hierbij wordt kort ingegaan op de herkomst van glas en de algemene aannames met betrekking tot de sociale status van gebruikers van glas

Glas in de late middeleeuwen en de nieuwe tijd⁸¹

Glas bestaat voor het grootste deel (circa 75%) uit gesmolten zand. Omdat het smeltpunt van zand hoog ligt (1700 °C), wordt soda (15%) toegevoegd om het smeltpunt te verlagen tot circa 1400 °C. Met het toevoegen van kalk (10%) wordt voorkomen dat het glas oplost in water. Door gebruik te maken van zuiver (schoon) zand, kan kleurloos glas worden verkregen. Zand is echter meestal verontreinigd met ijzeroxide, waardoor het glas gekleurd is.

Soda wordt bereid uit planten die in zout en brak water groeien. Ruim 3000 jaar geleden gebeurde dit al in het Middellandse Zeegebied. Rond 1000 was soda echter moeilijk beschikbaar. Daarvoor in de plaats werd potas, verkregen door verbranding van hout (liefst beukenhout), toegevoegd aan de glasmassa. Glasproductie vond in eerste instantie plaats dáár waar de noodzakelijke grondstoffen voorhanden waren: in de bossen. Uit de bossen in Duitsland, in de Franse Elzas en Lotharingen is het *Waldglas* (woudglas) afkomstig, dat

81 De informatie is grotendeels afkomstig uit het standaardwerk van Henkes (1994). Voor meer informatie wordt dan ook verwezen naar deze publicatie.

gemaakt is met as van verbrand hout. Dit glas heeft doorgaans een groene (of groenachtige kleur). In Engeland en in de Belgische Ardennen en Noord-Frankrijk werd de as van verbrande varens, *verre de fougère* (varenglas), gebruikt. Dit glas is kleurloos, grijsig, licht rozebruin of blauwgroen van kleur. Glas waaraan soda is toegevoegd, blijkt in de bodem beter bewaard te blijven dan woudglas en varenglas. Varenglas blijft over het algemeen beter bewaard dan woudglas vanwege de kalk die van nature in het varenglas aanwezig is.

Tot 1400 werd weinig glaswerk gebruikt in Noordwest-Europa. Het gebruik beperkte zich tot vensterglas in bebouwing van religieuze aard en drinkgerei door de adel en de geestelijkheid. Het schaarse drinkgerei bestaat uit cilindrische bekers, wijnglazen op een hoge stam, voetbekers en een enkel flesje. Rond 1400 komen meerdere soorten bekers in gebruik. Vanaf circa 1450 kwam glaswerk voor meer mensen beschikbaar, maar nog lang niet voor iedereen, en werd vooral geïmporteerd vanuit Duitse glashutten. In mindere mate werd glas vanuit de Ardennen of Noord-Frankrijk geïmporteerd.

In de 16^e eeuw werd glas geïmporteerd vanuit Venetië. Deze glazen voorwerpen waren vervaardigd van sodaglas en vonden in de loop van de 16e eeuw gretig aftrek bij de steeds rijker wordende burgerij ten noorden van de Alpen. In de Zuidelijke Nederlanden ging men in de varenglasateliers over tot het imiteren van deze luxe glasvormen uit Venetië. Hiervoor werden Italiaanse glasblazers naar Noordwest-Europa gehaald. Het imitatieglas, *à la façon de Venise*, is nauwelijks van het echte te onderscheiden en kan aanvankelijk ook beschouwd worden als een luxeproduct. Eenvoudige *façon* is van mindere kwaliteit en wordt vanaf de late 16e eeuw en in de gehele 17e eeuw in grotere hoeveelheden geproduceerd. Dit is beschikbaar voor grote delen van de bevolking, hoewel het een luxeproduct blijft. Pas vanaf de 18^e eeuw is glas geen indicatie voor de mate van welstand van een huishouden meer.

In de tweede helft van de 16^e eeuw neemt het aantal glashutten in de bossen af. Daarvoor in de plaats komen glasateliers in stedelijke contexten op. Allereerst in de Zuidelijke Nederlanden, waar de Italiaanse glasblazers weer overgingen op het toevoegen van soda in plaats van potas, vanaf de late 16^e eeuw ook in de Noordelijke Nederlanden. Het varenglas verdween grotendeels, het woudglas werd uiteindelijk alleen nog gebruikt voor simpele bekers en flessen.

Vensterglas komt voor vanaf circa 1200 en wordt dan voornamelijk toegepast in bebouwing dat van religieuze aard is. Vensterglas in behuizing van de gegoede burgerij volgde in de 15^e eeuw. Gedurende een lange periode is vensterglas onveranderd en is daarom moeilijk dateerbaar. De vervaardigingswijze en toepassing van vensterglas kan wel extra informatie verschaffen over de datering. Vensterglas kan op twee manieren worden gemaakt, namelijk met de cilindermethode en de uitslingermethode.

Bij de cilindermethode wordt glas in een cilindervorm geblazen. Vervolgens knipt men de cilinder open en wordt het glas uitgerold op een vlakke plaat. De glasplaat is bij deze methode gelijkmatig van dikte. Bij de uitslingermethode wordt een pontilijzer op de onderzijde van een glazen bol geplaatst; de bovenkant van de bol is open. Door het pontilijzer snel rond te draaien en de rand van

de bolvorm met een houten instrument naar buiten te werken, wordt een vlak stuk glas verkregen. Deze methode wordt gebruikt vanaf het begin van de 14^e eeuw. De glasplaat is bij deze methode niet gelijkmatig van dikte. De ruitvorm is in Nederland tot aan het eind van de 16^e eeuw de meest gangbare vorm.⁸² In die eeuw verbeterde de techniek om vensterglas te maken, waardoor rechthoekige ruiten op efficiëntere wijze vervaardigd konden worden.

Glas langs stalmuur (S1001)

Tijdens de aanleg van het vlak zijn langs de stalmuur 352 fragmenten glas aangetroffen van 18^e-eeuwse wijnflessen. Op basis van het aantal bodemfragmenten kan een minimumaantal van 29 wijnflessen worden gereconstrueerd. Het gaat om vijf cilindrische en 24 bolvormige wijnflessen van groen (woud)glas. De conische halzen van de flessen zijn voorzien van een scherp hoekige, een zwak hoekige of een ronde draad onder de mond.

Vorm	Datering	Aantal
Bolvormig		24
Gl-fle-22/128	1700-1800	2
Gl-fle-25	1725-1760	5
Gl-fle	1675-1760	17
Cilindrisch	1750-1800	5
Totaal		29

Tabel 3.7 Overzicht van de flestypen uit de zone langs de stalmuur.

Bolvormige wijnflessen zijn karakteristiek voor de late 17^e en de eerste helft van de 18^e eeuw.⁸³ De ontwikkeling van bolvormige wijnflessen met een korte hals in de Nederlanden start rond het midden van de 17^e eeuw. Rond 1630 worden ze al in Engeland vervaardigd, maar pas vanaf het derde kwart van de 17^e eeuw komen ze in onze streken voor. De oudste flessen hebben een min of meer conisch lichaam met de grootste breedte aan de schouder (gl-fle-5/105/139, zie afb. 3.43.2). In de eerste helft van de 18^e eeuw hebben de flessen een meer bolvormig (gl-fle-19, zie afb. 3.43.3) of afgeplat conisch lichaam waarbij de grootste breedte aan de basis van de fles te vinden is (gl-fle-22, zie afb. 3.43.4). Gelijktijdig verschijnen ook wijnflessen met een tweezijdig afgeplatte buik (gl-fle-23). Vanaf circa 1725 tot iets na het midden van de 18^e eeuw is ook de uivormige fles een veel voorkomende type, waarbij het lichaam uitgezakt bolvormig is (gl-fle-25, zie afb. 3.43.5). Na het midden van de 18^e eeuw heeft deze uivorm zich ontwikkeld tot een fles waarvan de hals langer is geworden en met een min of meer halfbolvormig lichaam met de grootste diameter aan de basis van de fles, ook wel genaamd 'paardenhoef'. Deze vorm loopt door tot in de vroege 19^e eeuw (gl-fle-128). Vanaf het tweede kwart van de 18^e eeuw verschijnen ook de cilindrische wijnflessen, zij het zeer sporadisch. In de tweede helft van de 18^e eeuw zijn ze meer algemeen en vervangen dan geleidelijk de tot dan toe gebruikelijke bol- en uivormige flessen. Het lichaam van cilindrische flessen heeft in eerste instantie een brede diameter die in de 19^e eeuw smaller wordt. Gelijker tijd worden de flessen ook langer. De cilindrische flessen uit de 18^e eeuw zijn in meerdere typen te onderscheiden, waarbij vooral de lengte van de fles en de opgestoken bodem bepalend zijn.

82 Mondelinge mededeling G. Oldemenger (bouwhistoricus BAAC).

83 Kottman 2010.

Onder de mond van de wijnflessen zit altijd een opgelegde glasdraad, waarvan de vorm ook kan variëren in de loop der tijd. De vroegste flessen hebben een hoekige of aan de boven- en onderzijde afgeplatte draad om de hals. Vanaf de 18^e eeuw zijn de draden altijd hoekig. Vanaf het midden van de 18^e eeuw kunnen daarnaast ook platte glasdraden voorkomen. De kurk in de flessenhals werd met een binddraad aan de fles gehecht en verzegeld. Dit binddraad bond men onder de opgelegde glasdraad. Het gebruik van platte glasdraden hangt vermoedelijk samen met het gebruik van langere kurken en het niet noodzakelijk achten van het verzegelen van minder exclusieve wijnen. Minder exclusieve wijnsoorten worden vanaf dan namelijk ook in flessen verpakt.

Van twee flessen kon worden vastgesteld dat de breedste diameter aan de basis van de fles is. Omdat de verdere opbouw van de fles niet duidelijk is, afgeplat (gl-fle-22, 1700-1750) of halfbolvormig (gl-fle-128, de 'paardenhoef', 1750-1800), kunnen deze twee flessen niet nader gedetermineerd worden. De aanzet naar de wand vanaf de bodem van vijf flessen suggereert dat het om het uitgezakte, uivormige model gaat (gl-fle-25). Van de resterende flessen kon het model niet gereconstrueerd worden. Het vondstcomplex dateert vanwege het gezamenlijk voorkomen van het uivormige model en de cilindrische wijnfles rond het midden van de 18^e eeuw.

Afbeelding 3.43 Enkele voorbeelden van verschillende vormen van wijnflessen (Bron: <http://collectie.boijmans.nl>, inv. nr. F 5231, F 5222, F 5228, F 5233, F 10116, F 10274).

Glas uit beerput S4019

Tijdens het onderzoek naar de aardewerkvondsten zijn drie elkaar direct opvolgende gebruiksfasen van de beerput herkend. De glasvondsten worden aan de hand van deze fasen besproken. Uit de beerput zijn 111 fragmenten glas verzameld van minimaal zestien voorwerpen. Het glas uit de beerput is geconserveerd en twee exemplaren zijn gerestaureerd.⁸⁴

84 Conservering en restauratie van het glas is uitgevoerd door restauratieatelier Restaura.

Vorm	Type	Aantal
Fase A 1575-1625		3
Wafelbeker	Gl-bek-19a	1
Noppenbeker		2
Fase B 1625-1660		8
Knobbelbeker	Gl-bek-12/13/15	1
Vlechtwerkbeker	Gl-bek-19a	1
Bandwurmbeker	Gl-bek-29	1
Berkemeier		2
Roemer of berkemeier		1
Voetbeker, diabolovorm		1
Beker op voet		1
Fase C 1660-1700		5
Beker	Gl-bek-5a	1
Stangglas, 8-kantig	Gl-sta-2	1
Berkemeier	Gl-roe-10?	1
Wijnfles	Gl-fle-22/128	1
Vierkante fles	Gl-fle-7	1
Totaal		16

Tabel 3.9 Overzicht van de voorkomende glastypen per fase.

Fase A 1525-1625

Uit de oudste fase van de beerput zijn een archeologisch complete wafelbeker en twee noppenbekers afkomstig. De wafelbeker (vnr. 96, zie afb. 3.44) dateert in de periode 1575-1650.⁸⁵ De ene noppenbeker (vnr. 101) heeft een cilindrische schacht met minimaal twee rijen doornoppen. De kelk is cilindrisch tot licht conisch van vorm en is voorzien van een onversierde, opgelegde glasdraad. Hoe de kelk zich tot de schacht verhoudt, kon niet gereconstrueerd worden. Vanwege het overwegend cilindrische profiel van de noppenbeker kan er nog niet gesproken worden van een berkemeier; deze laatste heeft een duidelijk conische kelk.⁸⁶ Eerder is er sprake van een overgangsmodel. Van de tweede noppenbeker is de bodem niet bewaard gebleven. Het profiel van de beker is, vanaf de bodem al, overwegend conisch. De beker is versierd met één rij van vier platte noppen waarboven zich een onversierde opgelegde glasdraad bevindt. Vanwege het conische profiel van de noppenbeker kan deze beker niet als berkemeier worden aangemerkt.⁸⁷ Ook deze noppenbeker kan eerder beschouwd worden als een overgangsmodel (zie afb. 3.45). Overgangsmodellen kwamen rond 1500 in ontwikkeling en bleven tot circa 1550 in gebruik.⁸⁸

⁸⁵ Henkes 1994, 130-131.

⁸⁶ Vergelijk Henkes 1994, cat. 18.6.

⁸⁷ Vergelijk Henkes 1994, cat. 18.1.

⁸⁸ Henkes 1994, 71.

Afbeelding 3.44 Een archeologisch complete wafelbeker uit gebruiksfase A van beerput S4019 (Bron: Restaura).

Afbeelding 3.45 Voorbeeld van een vroege berkemeier, het overgangsmoedel tussen een noppenbeker en een berkemeier (Bron: <http://collectie.boijmans.nl>, inv. nr. F 10038).

Fase B 1625-1660

Uit deze gebruiksfase zijn acht bekervormen afkomstig. De knobbelbeker, vlechtwerkbeker en bandwurmbeker zijn karakteristiek voor de late 16e en de eerste helft van de 17e eeuw. In mindere mate komen ze ook tot in de tweede helft van de 17e eeuw voor.⁸⁹ De bandwurmbeker is versierd met blauw spiraaldraad (vnr. 91). Eén berkemeier staat op een gesponnen voet

⁸⁹ Henkes 1994, 129-131, 137.

(vier windingen) en is versierd met twee rijen van vijf doornoppen op de schacht met daarboven een smalle, opgelegde gladde glasdraad. Van de andere berkemeier resteert alleen een fragment van de schacht met twee rijen doornoppen en een opgelegde glasdraad daarboven (vnr. 87). Van één fragment is het niet duidelijk of het om een berkemeier of een roemer gaat (vnr. 87). Dit fragment is dunner dan de andere twee berkemeiers en kan in ieder geval aan een derde exemplaar toegerekend worden. Berkemeiers verdwijnen na 1650 van het toneel.⁹⁰

Eén voet is van een uit één glasbol geblazen voetbeker (vnr. 94, zie afb. 3.46). Dit slanke, getailleerde model (ook bekend als diabolovorm) werd geproduceerd in de tweede helft van de 15e en de eerste helft van de 16e eeuw. Deze bekervorm werd al snel in de tweede helft van de 16e eeuw opgevolgd door de uit twee delen opgebouwde beker op voet, die vervolgens door ook in dezelfde periode door driedelige drinkglazen⁹¹, waarvan in de beerput een voet met holle (ingesnoerde) balusterstam is aangetroffen (vnr. 94). De voet is versierd met verticaal opgelegd wit glasdraad. Dergelijke versierde exemplaren kunnen beschouwd worden als een luxeproduct.⁹²

In de beerput zijn ook enkele fragmenten vlakglas aangetroffen, waarvan er twee afkomstig zijn van ruitvormig vensterglas. Ruitvormig vensterglas werd tot circa 1600 toegepast.

De meeste glasvondsten die in deze vullingslaag zijn aangetroffen, zijn kenmerkend voor het midden van de 17^e eeuw, de datering van deze vullingslaag. De voetbeker duidt, met zijn datering in de eerste helft van de 16^e eeuw, op vermenging van deze laag met fase A.

Afb. 3.4.6 Voorbeelden van een voetbeker (links) en een driedelige beker op voet (rechts) (Bron: <http://collectie.boijmans.nl>, inv. nr. F 10759, F 10278).

90 Henkes 1994, 189.

91 Henkes 1994, 96.

92 Henkes 1994, 185.

Fase C 1660-1700

Uit de jongste fase van de beerput zijn drie bekervormen en twee flessen afkomstig. Eén onversierde, cilindrische beker staat niet op een voetband

(vnr. 72, gl-bek-5a, zie afb. 3.47). Deze bekervorm is over het algemeen moeilijker herkenbaar in een archeologische context vanwege de onopvallende vorm en de afwezigheid van versiering en komt voor vanaf de late 16e tot in het eind van de 17e eeuw.⁹³ Dit type beker komt voor in verschillende varianten; een laag en breed model (diameter is groter dan de hoogte) en een wat hoger, smaller model (diameter is kleiner dan de hoogte). Het exemplaar uit Ravenstein kan niet aan één van de varianten worden toegeschreven, omdat de hoogte van het exemplaar niet kan worden gereconstrueerd.

Een randfragment van een achtkantig stangglas is versierd met diagonale ribben (vnr. 72, gl-sta-2, zie afb. 3.47). Dit bekertype komt al voor in de 16e eeuw, maar is vooral in de loop van de 17^e eeuw erg populair.⁹⁴

Een archeologisch complete berkemeier heeft een iets tonvormige schacht met 1 rij doornoppen op een korte gesponnen voet van vier draden (vnr. 72, gl-roe-10?, zie afb. 3.48). Boven de noppen zit een opgelegde gladde glasdraad. De kelk is conisch. Berkemeiers komen voor vanaf het begin van de 16^e eeuw. In eerste instantie staat de berkemeier nog op een gekartelde voetband die in de loop van de tweede helft van de 16^e eeuw plaats maakte voor een gesponnen voet. Rond 1650 verdween de berkemeier van de markt.⁹⁵ De berkemeier was dus niet meer "in de mode" tijdens deze gebruiksfase van de beerput.

Bolvormige wijnflessen komen vanaf de derde kwart van de 17^e eeuw voor in de Nederlanden. Het bodemfragment van een bolvormige fles uit de laatste gebruiksfase van de beerput is uitgezakt bolvormig met de grootste diameter aan de basis van de fles. Het model van de fles kan niet nader gereconstrueerd worden, maar op basis van de context kan gesteld worden dat het om een fles moet gaan, waarvan het lichaam afgeplat bolvormig is (vnr. 72, gl-fle-22). Dit type komt voor in de periode 1700-1740.⁹⁶ Vierkante flessen komen vanaf de tweede helft van de 16^e eeuw al in gebruik. De oudste vormen zijn nog klein van formaat, maar vanaf de late 16^e eeuw komen ook grote formaten op de markt. Tot in de tweede helft van de 17^e eeuw is dit het meest gangbare type voorraadfles. In de loop van de tweede helft van de 17^e eeuw is er een afname te zien van deze flessen. Het voorkomen van bolvormige flessen neemt gelijker tijd toe.⁹⁷ Van de vierkante fles uit de beerput is enkel een bodemfragment aangetroffen. Het fragment is niet nauwkeuriger te dateren dan in de late 16^e en de 17^e eeuw.

Conclusie

Het onderzoek naar het aardewerk uit de beerput heeft geresulteerd in een opdeling van de beerput in drie gebruiksfasen vanaf 1525. Door het tussentijds legen van de beerput, zijn vullingslagen met elkaar vermengd geraakt. Dit blijkt ook uit het voorkomen van een voet van een voetbeker uit de eerste helft van de 16^e eeuw in een midden-17^e-eeuwse vullingslaag.

Over het algemeen wordt gesteld dat in de 15^e en de eerste helft van de 16^e eeuw glas nog niet beschikbaar was voor alle sociale lagen van de bevolking. Aanwezigheid van glas in vondstcontexten uit deze periode duidt daarom op een huishouden met een bovengemiddelde welstand. Vanaf de tweede helft van de 16^e eeuw kwam glas meer binnen het bereik van een bredere, maar nog steeds rijkere, sociale klasse; glas is dus nog steeds een indicatie voor de mate van welstand van een huishouden. Vanaf de 18^e eeuw wordt glas door alle lagen

93 Henkes 1994, 124.

94 Henkes 1994, 80, 157.

95 Henkes 1994, 71, 189.

96 Kottman 2010, 61.

97 Kottman 2010, 53-57.

Afbeelding 3.47 Voorbeeld van een onversierde cilindrische beker (bron: <http://collectie.boijmans.nl>, inv. nr. F 5039).

Afbeelding 3.48 Voorbeeld een achtkantig stangglas (pasglas, rechts) (Bron: <http://collectie.boijmans.nl>, inv. nr. F 5086).

Afbeelding 3.49 Een archeologisch complete berkemeier uit gebruiksfase C van beerput S4019 (Bron: Restaura).

van de bevolking gebruikt.

Het glas uit de beerput dateert uit de 16^e en 17^e eeuw wat op zich al duidt op een huishouden met een bovengemiddelde welstand. Omdat de beerput zich op een kasteelterrein bevindt, kunnen we ervan uitgaan dat dit ook zeker het geval is.

Het voorkomen van minder gangbare glasvormen, complexe of opmerkelijke decoratieve elementen of gekleurd glas kan duiden op een hogere welstand omdat het afwijkt van de "standaard", maar kan ook te maken hebben met de smaak van de bewoners. In de beerput zijn over het algemeen vooral de gangbare glasvormen aangetroffen. Opmerkelijke decoratieve elementen zijn aangetroffen in fase B, namelijk de bandwurmbeker met opgelegd blauw spiraaldraad en een driedelige beker op voet met opaak witte draadversiering.

Het trekken van conclusies met betrekking tot de sociale status van huishoudens op basis van enkel het voorkomen van glazen voorwerpen is niet mogelijk;

dergelijke conclusies kunnen alleen getrokken worden wanneer de betreffende vondstcontext in zijn geheel bekeken wordt en in combinatie met overige materiaalcategorieën en andere (historische) gegevens. De ligging van de beerput op een kasteelterrein kan de bovengemiddelde welstand van het huishouden bij voorbaat al bevestigen. En waar de aanwezigheid van glazen drinkgerei in fase A op zich al duidt op een bovengemiddelde welstand, lijken twee bekers uit fase B het complex wat meer te onderscheiden van het, voor die tijd, gangbare spectrum.

3.3.3 Metaal (M. Hendriksen)

Inleiding

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn 51 metalen voorwerpen verzameld. Door het verblijf in de grond zijn vrijwel alle voorwerpen aangetast. De mate van aantasting is afhankelijk van de metaalsoort, de bodemgesteldheid en de verblijfsduur van het object in de bodem. De conserveringsconditie van de metalen voorwerpen varieert van slecht tot goed. In totaal zijn 32 vondsten gereinigd en geconserveerd voor behoud.

Beschrijving van de vondsten

Van zeven ijzeren stripjes (vnr. 5, 39, 69 en 84), drie plaatjes (vnr. 55, 73 en 99) en een brokje (vnr. 67) kan de gebruiksfunctie niet worden vastgesteld. Twee vondsten (vnr. 14) zijn niet van metaal en bestaan uit een stukje steenkool en vloeislak.

Gereedschap

Zeer fragmentarisch maar wel herkenbaar zijn een schepblad (vnr. 97) en een emmerhengsel (vnr. 94).

Hang en sluitwerk

De ijzeren gehengduim (vnr. 78) is in combinatie met een duimgeheng als scharnier toegepast aan deuren en luiken. De L-vormige duim heeft een spitse punt waarmee het destijds bevestigd heeft gezeten in een houten raamkozijn of deurstijl. De vorm van ijzeren gehengduimen is sinds de Romeinse tijd onveranderd gebleven.

Twee ijzeren ringen (vnr. 21) zijn vrij draaiend aan elkaar bevestigd door middel van een klinkstift. Hierdoor kunnen beide ringen om hun as draaien. Deze ringen worden veelvuldig gevonden tijdens opgravingen van laatmiddeleeuwse en nieuwe tijd sites. Deze ringen, of draaiogen, zijn toegepast voor kettingen die zowel radiale als axiale krachten moesten kunnen weerstaan. Ook zijn ze bekend als ophangoog voor een kookpot.

In de late 18e of eerste helft 19e eeuw te dateren is een dun messing slotplaatje (vnr. 27) dat gebruikt is op een kastje of lade.⁹⁸ De slotplaat is versierd met een lijst die is uitgevoerd in de zogenoemde *repoussé* techniek en bestaat uit bollen en florale motieven.

98 Forrest 1996, 66.